

NEGATIVNA DEMOGRAFSKA KRETANJA KAO OGRANIČAVAJUĆI FAKTOR GOSPODARSKOG I DRUŠTVENOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE

NEGATIVE DEMOGRAPHIC TRENDS AS A RESTRICTED FACTOR OF ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Mirko Smoljić⁷

DOI: <https://doi.org/10.31410/limen.2018.16>

Sažetak: *Negativni demografski trendovi, neuravnotežen regionalni razvitak Republike Hrvatske, smanjenje i starenje stanovništva, posredno postaju ograničavajućim faktorom održivosti gospodarskog i društvenog razvoja.*

Razvoj stanovništva je važna determinanta gospodarskog razvoja, ne samo preko promjena što nastaju u ukupnom broju stanovnika, već i preko promjena koje nastaju u pojedinim strukturama stanovništva koje se posebno očituju u smanjenom broju učenika i studenata, a time i ukupnih ljudskih i ekonomskih potencijala u budućnosti.

Zbog složenosti i međuovisnosti mnogobrojnih faktora koji utječu na demografska kretanja, efikasna populacijska politika zahtijeva sveobuhvatni dugoročni pristup te nadzor, koordinaciju i praćenje rezultata provedbe politika u različitim resorima koji mogu imati učinak na demografska kretanja.

Ključne riječi: *Demografska kretanja, gospodarski i društveni razvoj*

Summary: *Negative demographic trends, unbalanced regional development of the Republic of Croatia, decline and aging of the population, indirectly become a constraining factor of sustainability of economic and social development.*

The development of the population is an important determinant of economic development, not only through the changes that arise in the total population, but also through the changes that occur in the particular structures of the population, which are manifested in the diminished number of pupils and students and thus of the total human and economic potential in the future.

Due to the complexity and interdependence of many factors affecting demographic trends, effective population policy requires a comprehensive long-term approach, as well as monitoring, coordination and monitoring of policy implementation results in different areas that may have an impact on demographic trends.

Keywords: *Demographic trends, economic and social development*

---

⁷ Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru, Hrvatska

1. UVOD

U očitom sukobu tradicionalnih i neoliberalnih vrijednosti, a nakon ulaska u Europsku uniju, Hrvatska se odrekla mnogih tradicionalnih vrijednosti kroz nadnacionalno pravo Europske unije ali vrijednosti propisane u tom pravu većinski narod nikada nije prihvatio u vrijednosnom i kulturološkom smislu, zajednička vanjska i gospodarska politika ne ide u korist Hrvatske kao male države, rezultate takvog stanja koriste velike razvijene države a Hrvatska nije uspjela iskoristiti prednosti članstva u EU.

Pozitivna su nastojanja Vlade da povlači što više novca iz strukturnih fondova EU, međutim taj novac ne daje željene rezultate zbog nepovoljne strukture prijavljenih odnosno odobrenih projekata u smislu da se najveći dio njih odnosi na infrastrukturne projekte koje bitno ne utječu na standard stanovništva.

Sva nastojanja i sve državne politike ne ostavljaju dubljeg traga jer se svi procesi više-manje odvijaju stihijski i ne postižu očekivane rezultate, pa tako niti jedna reforma nije završila s uspjehom. Razne mjere, pogotovo u smislu razvoja digitalnog društva i nesuvislih priča o reformi javne uprave daju privid razvoja i osjećaj da stalno traje predizborna kampanja.

Međutim, ustavni položaj područne odnosno regionalne uprave i samouprave i lokalne samouprave je takav da dugoročno šteti svakom napretku.

Politika plaća je jedan od ključnih problema u zaostajanju za razvijenim svijetom i općem padu standarda i razlog ekonomskog migriranja hrvatskog stanovništva.

Država gubi ekonomski potencijal kroz nedostatak radne snage tako da se u Hrvatskoj više ne radi o zadržavanju deficitarnih nego svih kadrova, uključujući i pomoćne, nekvalificirane radnike. I to ne samo u privatnom, nego i u javnom sektoru. Na mnogim poslovima državne i javnih službi neki radnici ne mogu ni u mirovinu, iako su za to stekli uvjete, jer nema novih radnika koji bi ih željeli zamijeniti. A drugi pak daju otkaze i odlaze ili u privatni sektor ili u inozemstvo. Male plaće i loši radni uvjeti odbijaju ljude od velikog djela poslova u državnoj i javnim službama.

2. LOKALNA I PODRUČNA (REGIONALNA) SAMOUPRAVA

U Zakonu o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi⁸ propisano je da je Općina jedinica lokalne samouprave koja se osniva, u pravilu, za područje više naseljenih mjesta koja predstavljaju prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu, te koja su povezana zajedničkim interesima stanovništva.

Istim zakonom propisano je da je Grad jedinica lokalne samouprave u kojoj je sjedište županije te svako mjesto koje ima više od 10.000 stanovnika, a predstavlja urbanu, povijesnu, prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu. U sastav grada kao jedinice lokalne samouprave mogu biti uključena i prigradska naselja koja s gradskim naseljem čine gospodarsku i društvenu cjelinu te su s njim povezana dnevnim migracijskim kretanjima i svakodnevnim potrebama stanovništva od lokalnog značenja, a Grad Zagreb, kao glavni grad Republike Hrvatske, posebna je i jedinstvena, teritorijalna i upravna cjelina kojoj se ustrojstvo uređuje Zakonom o Gradu Zagrebu.

---

⁸ (Narodne novine br. 33/01., 60/01., 129/05., 109/07., 125/08., 36/09., 150/11., 144/12., 19/13. – pročišćeni tekst, 137/15. – isp. i 123/17.)

U Ustavu Republike Hrvatske⁹, Poglavlju VI „Mjesna, lokalna i područna (regionalna) samouprava“, člankom 133. propisano je da se građanima jamči pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu; pravo na samoupravu ostvaruje se preko lokalnih, odnosno područnih (regionalnih) predstavničkih tijela koja su sastavljena od članova izabраниh na slobodnim i tajnim izborima na temelju neposrednog, jednakog i općega biračkog prava; a u članku 134. Ustava propisano je da su jedinice lokalne samouprave općine i gradovi i njihovo područje određuje se na način propisan zakonom, a jedinice područne (regionalne) samouprave su županije.

U Republici Hrvatskoj ustrojeno je ukupno 555 jedinica lokalne samouprave, i to 428 općina i 127 gradova te 20 jedinica područne (regionalne) samouprave, odnosno županija. Grad Zagreb, kao glavni grad Republike Hrvatske, ima poseban status grada i županije, tako da je u Republici Hrvatskoj sveukupno 576 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, a ako tome još dodamo urede državne uprave po županijama, stvar je naprosto neodrživa.

Ako uzmemo da je Republika Hrvatska pala ispod četiri milijuna stanovnika, da Grada Zagreb ima jedan milijun, pa ostatak od tri milijuna podijelimo s 575 dobijemo brojku od 5.217 stanovnika po jednoj jedinici, iz čega je vidljivo da one nemaju ekonomski potencijal i da bi dvije trećine odmah trebalo ukinuti.

Svaka ta jedinica ima župana, odnosno gradonačelnika, odnosno načelnika općine, sa svim suradnicima, logistikom i troškovima, oni su većinom i čelni ljudi političkih stranaka, a ti čelnici svojim političkim utjecajem blokiraju svaku ozbiljniju reformu svojim utjecajem na središnju vlast, pogotovo u odnosu na činjenicu da zbog odnosa političkih snaga nije moguće dobiti dvotrećinsku većinu u parlamentu za ustavne promjene u pogledu ukidanja županija.

3. POLITIKA PLAĆA

Nakon višegodišnjeg mrtvila na tržištu rada u posljednje vrijeme svjedočimo nestašici radne snage i osjetnijem rastu plaća. U tablici su prikazane prosječne neto plaće (II/2017. – II/2018) u pojedinim djelatnostima iz koje je vidljivo koja su zanimanja najviše profitirala zbog sve naglašenije nestašice radne snage.

---

⁹ (Narodne novine br. 85/2010 – pročišćeni tekst)

Tabela 1. Prosječne neto plaće u Hrvatskoj

PROSJEČNE NETO PLAĆE			
Djelatnost	II. 2017.	II. 2018.	II. 2018./II. 2017.
J Informacije i komunikacije	8.070	8.539	5,8%
K Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	8.199	8.233	0,4%
D Opskrba električnom energijom, plinom, parom	7.611	7.905	3,9%
B Rudarstvo i vađenje	6.913	7.227	4,5%
O Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	6.839	7.103	3,9%
M Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	6.654	7.058	6,1%
Q Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	6.822	7.054	3,4%
P Obrazovanje	6.327	6.556	3,6%
Nacionalni prosjek	5.894	6.128	4,0%
H Prijevoz i skladištenje	5.901	6.052	2,6%
L Poslovanje nekretninama	5.753	5.824	1,2%
R Umjetnost, zabava i rekreacija	5.562	5.751	3,4%
E Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda	5.462	5.571	2,0%
C Prerađivačka industrija	5.454	5.513	1,1%
S Ostale uslužne djelatnosti	5.178	5.480	5,8%
G Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla	5.157	5.458	5,8%
A Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4.982	5.101	2,4%
F Građevinarstvo	4.783	5.097	6,6%
I Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	4.893	5.049	3,2%
N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	4.158	4.749	14,2%

Izvor: Državni zavod za statistiku (2018.)

Jedan od ključnih faktora negativnih demografskih kretanja je dugogodišnja politika plaća. Više od dva desetljeća zaostajanja u povećanju plaća pravdana su troškovima rata i poratne obnove, na što su se nastavile posljedice pogrešnih politika, strukturnog i tehnološkog zaostajanja i u tom pogledu nije moguće ništa promijeniti, kao niti zaustaviti ili nadoknaditi vrijeme.

Razne Vlade u kontinuitetu vladanja podizale su ogromne kredite s nepovoljnim kamatama i svaka od njih sljedećoj ostavljale su ogromne obveze prema međunarodnim kreditorima, izdavale su velika rizična državna jamstva kao ogroman teret državnom budžetu, dokapitalizirale su bankarski sustav pa jeftino prodavale banke stranim bankarskim grupacijama, zadržale veliki porez na rad, tako da je sve to oslabilo potencijal države i gospodarstva u smislu bržeg rasta plaća i podizanja standarda stanovništva.

Politika plaća jedan je od ključnih faktora odnosno uzroka osjećaja razočaranosti i besperspektivnosti građana koji svoju sreću i stabilnost traže u državama Europske unije s obzirom da objektivnom dinamikom njihova rasta nije moguće uhvatiti korak za razvijenim svijetom.

4. OVRŠNI ZAKON

Ovršnim zakonom¹⁰ uređuje se postupak po kojemu sudovi i javni bilježnici provode prisilno ostvarenje tražbina na temelju ovršnih i vjerodostojnih isprava (ovršni postupak) te postupak po kojemu sudovi i javni bilježnici provode osiguranje tražbina (postupak osiguranja), ako posebnim zakonom nije drukčije određeno a istim se uređuju i materijalno pravni odnosi koji se zasnivaju na temelju ovršnih postupaka i postupaka osiguranja. Međutim, stanje u Republici

¹⁰ (Narodne novine br. 112/12., 25/13., 93/14., 55/16. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske i 73/17.)

Hrvatskoj pokazuje da nije ostvaren duh zakona u pogledu pravednosti zakona i ostvarenja njegove temeljne svrhe. Ovršni postupak kad pogledamo u cjelini i njegov učinak na hrvatsko društvo u praksi, može se zaključiti da isti nije ostvario svoju zakonsku svrhu naplate vjerovnika već je on pretvoren u privatni biznis. U većini slučajeva uopće se nisu naplaćivala dugovanja već samo zatezne kamate i umjetno stvoreni troškovi tako da on u praksi služi za enormnu zaradu određenih javnih bilježnika i odvjetnika. Krajem lipnja 2018. g. Financijska agencija¹¹ (FINA) je objavila novo izvješće o broju građana u blokadi navodeći da se 30. lipnja 2018. godine u blokadi nalazilo 323.758 građana s ukupnim dugom, bez kamata, od 43 milijarde i 810 milijuna kuna.

Najviše je dužnih u glavnom gradu zemlje, Zagrebu – njih 62.018 duguje 12.2 milijarde kuna. Broj blokiranih u odnosu na kraj 2016. smanjen je za 2.167, dok se njihov dug povećao za 1.02 milijarde kuna, objavila je Fina.

Krajem lipnja bilo je blokirano 11.54 posto radno sposobnog stanovništva Zagreba.

Splitsko-dalmatinska županija ima 30.772 blokiranih građana koji sveukupni duguju nešto više od četiri milijarde kuna. Pritom udio blokiranih građana u broju radno sposobnog stanovništva iznosi 10.09 posto.

Zagrebačka županija broji 26.007 ljudi s blokiranim računima, oni duguju ukupno 3.9 milijardi kuna, a to čini udio od 12 posto u broju radno sposobnog stanovništva.

Najmanje je blokiranih krajem lipnja, prema podacima Fina-e bilo u Ličko-senjskoj županiji. Dug građana iznosio je 277.3 milijuna kuna, dok je njihov udio u radno sposobnom stanovništvu županije 9.1 posto.

U odnosu na ukupan broj stanovnika najviše je blokiranih u Koprivničko-križevačkoj (9.6 posto) i Sisačko-moslavačkoj županiji (9.3 posto). Obje su županije na vrhu i prema kriteriju broja blokiranih u odnosu na radno sposobno stanovništvo.

Na listi od 25 gradova s najvećim brojem blokiranih građana vrh drže Zagreb, Split, Rijeka, Osijek i Zadar. U Zagrebu je 62.018, u Splitu 12.170, u Rijeci 10.118, u Osijeku 8.631, a u Zadru 5.431 blokirana građana. Na dnu liste nalaze se Vukovar s 2.300 blokiranih, Koprivnica s 2.281 te Dugo Selo s 1.980 blokiranih građana.

Prema udjelu blokiranih građana u broju radno sposobnog stanovništva za 25 gradova na rang listi kreiranoj prema kriteriju iznosa duga građana izdvajaju se Križevci sa 17-postotnim udjelom, a slijede Benkovac i Dugo Selo sa 16.7 posto.

Nakon što su Vlada Republike Hrvatske odnosno hrvatski parlament donijelo niz zakona radi olakšanja stanja dužnicima kroz Zakon o oprostima dugova koji je imao minoran učinak, Zakon o osobnom stečaju potrošača s odgodom primjene i još nekih zakona, broj blokiranih građana je prividno opao ali ne zbog podmirenja duga već skidanja iz evidencije Financijske agencije, dok dug i dalje ostaje u vlasti vjerovnika, tako da podaci Fina-e pokazuju da je krajem kolovoza 2018. godine, zbog neizvršenih osnova za plaćanje u blokadi bilo 274.529 građana, s ukupnom glavnicom duga od 19,2 milijarde kuna, kao i 20.826 poslovnih subjekta, s glavnicom duga od 7,9 milijardi kuna.

---

¹¹ Izvor: Financijska agencija Republike Hrvatske

Pribroje li se kamate od 7,3 milijarde kuna, ukupan dug blokiranih građana s 31. kolovoza iznosi 26,5 milijardi kuna, što je 38,7 milijardi kuna manje nego krajem srpnja ove godine.

Broj blokiranih građana bio je za 43.992 ili 13,8 posto manji nego u srpnju, a vrijednost njihovih neizvršenih osnova za plaćanje (samo glavnica duga) bio je manji za 24 milijarde kuna.

Cjelokupni ovršni sustav je kompliciran i nepravedan i bitno utječe na stanje beznađa za navedeni broj stanovnika u blokadi, što zajedno s članovima njihovih obitelji čini četvrtinu ukupnog stanovništva države. Ti ljudi nemaju nikakvu šansu za život dostojan čovjeka, za normalan životni standard, za osobni razvoj i perspektivu svoje djece, pa je takav ovršni sustav jedan od ključnih razloga ekonomskih migracija mladih ljudi odnosno mladih obitelji i iseljavanja iz Hrvatske.

Istovremeno Republika Slovenija ima zakon koji je proglašen najboljim europskim ovršnim zakonom prema kojem sve ovrhe, ukupno njih devet milijuna, provodi samo šest sudaca elektroničkim putem. Da je bilo političke volje Republika Hrvatska je imala mogućnost doslovno prepisati slovensko rješenje čime bi se uvela makar minimalna pravednost u ovršne postupke, a posljedično u državnom proračunu bi bilo 2,5 milijardi kuna više, a građanima bi se naplatilo desetak milijardi kuna manje.

5. OSTALI VAŽNI POKAZATELJI UZROKA NEGATIVNIH DEMOGRAFSKIH TRENDOVA

Iz izvješća Hrvatskog zavoda za zapošljavanje¹² koje se odnosi na posljednje osvježene podatke od 10. 12. 2018. g. vidljivo je da Hrvatska ima nisku stopu nezaposlenosti kao nikada do sada, međutim rekordno niska nezaposlenost ima svoje lice i naličje. Kad se usporede brojke vezane uz smanjenje broja nezaposlenih sa brojkama povećanja broja zaposlenih vidljivo je da se negdje između nezaposlenih i zaposlenih jedan broj ljudi „izgubio“. Notorno je kako se nisu svi nezaposleni zaposlili a za pretpostaviti je da je dio zaposlen u Hrvatskoj, dio otišao u inozemstvo, dio u mirovinu, ali je i dio zbog administrativnih i drugih razloga brisan iz evidencije nezaposlenih.

U Hrvatskoj se u zadnjih dvadesetak godina promijenila i struktura poslova što je vidljivo po strukturi nezaposlenih. Dok je primjerice u pred kriznim godinama među nezaposlenima prednjačio udio onih bez sprema pa do razine strukovne škole ili neke druge srednje škole, a udio VSS bio je vrlo mali, danas je udio prve skupine u smanjenju, a udio ove druge se udvostručio. Očito je da Hrvatska klizi osim u nesigurne poslove i u poslove niže kvalifikacijske strukture.

Osim promjene strukture poslova koja sve više „preteže“ prema poslovima niže dodane vrijednosti, u posljednjih nekoliko godina drastično je povećan broj odlazaka građana iz Hrvatske na rad u inozemstvo, posebice nakon otvaranja europskih granica, odnosno otvaranja sustava rada zemalja članica EU za hrvatske radnike. Prosječno godišnje Hrvatsku napusti oko 2% njenih stanovnika. Pri tome se svi ne odjavljuju pa je tako primjetna više nego osjetna razlika u broju iseljenih građana iz Hrvatske ovisno jesu li hrvatski podatci ili podatci zemalja useljavanja. Hrvatske brojke su puno manje. Glavni „krivci“ za to masovno iseljavanje su niske plaće, nesigurni poslovi i loši uvjeti rada. Najtužnija priča kod ekonomskih migracija je što ona

---

¹² <https://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1>

utječe na nisku razinu nezaposlenosti a političari to prikazuju kao rezultat „uspješnih javnih politika“.

Razne političke koalicije na vlasti, zajedno s poslodavcima evidentno tu nisu vidjele problem pa su nedostatak radne snage krpali kroz uvozne kvote radnika, a danas već i ti radnici znaju kako će im u zemljama zapadne Europe plaće biti veće i standard daleko veći, pa tamo i odlaze. Tako se hrvatskim poslodavcima i političarima dugogodišnja politika niskih plaća, nesigurnih poslova i niskih radničkih prava vraća poput bumeranga i to je postao gorući državni problem.

Neovisno o najavljenim drastično uvećanim kvotama za uvoz radne snage, to ne može biti rješenje za Hrvatsku jer će ista postati zemlja čiji su građani, zbog malih plaća, nestalnih poslova i loših uvjeta rada, otišli u inozemstvo, a u zemlji su ostale tvrtke i poslovi gdje rade strani radnici. Kad govorimo o promjeni pristupa prema radnicima i njihovom radu, onda se te promjene odnose kako na privatne poslodavce tako i na državu kao poslodavca. U Hrvatskoj je nužno povećanje svih plaća i to drastično, a počevši od minimalne plaće a osobito je nužno snažno preorijentiranje na ugovore o radu na neodređeno vrijeme.

Drastični pad broja stanovnika počinje ostavljati sve vidljivije tragove i na pojedinim društvenim skupinama kao što su studenti. Tako je primjerice u akademskoj godini 2012./2013. u Hrvatskoj bilo 188.285 studenata, dakle gotovo 30.000 više nego u prošlom semestru¹³. Kada je riječ o studentima u akademskoj godini 2017./2018., broj studenata iznosio je 159.430 studenata, 80,6% bilo ih je upisano na fakultete, 13,8% na veleučilišta i 4,2% na visoke škole, dok ih je 1,4% bilo upisano na umjetničke akademije.

6. ZAKLJUČAK

Zadnje tri godine više umrlih 47.628 (plus 13.628 u prvih 10 mjeseci 2018. godine, ukupno 61.526 više umrlih nego rođenih) i 113.439 iseljenih samo po službenim podacima Državnog zavoda za statistiku. Prema podacima europskih zemalja vjerojatno i dvostruko više. Gubitak u samo tri godine gotovo 280.000 osoba. Supstitucija je istodobno na razini 36.329 osoba, kao najava dolazaka novih radnika, otvaranja granica i slobode kretanja a supstitucija kao demografska posljednja i najopasnija mjera za apsolutno male populacije kao što je Hrvatska je najopasnije rješenje kroz praktički zamjenu stanovništva.

Prirodnim putem, odnosno većim brojem umrlih od broja rođenih, od popisa iz 2011. godine do danas izgubljeno je još najmanje 65.000 osoba. Broj stanovnika tako je pao ispod psihološke granice od četiri milijuna, a do 2031., ostanu li trendovi isti, Hrvatska će pasti na 2,9 milijuna pa je očito da smanjenje i starenje stanovništva, te njegovo iseljavanje, postaju ograničavajućim faktorom održivosti gospodarskog i društvenog razvoja.

Političari svih stranaka vrlo često izgube osjećaj vremena, prostora, okruženja, potreba drugih i vrijednosnih kriterija tako da je najključnije riješiti temeljne uzroke loših demografskih kretanja i smanjivanja stanovništva a to su politička etika i slabe institucije, prvenstveno pravosuđe, jer ljudi ne bježe od siromaštva, nego prvenstveno od nepravde i nedostatka poštenja.

---

¹³ Prema podacima Državnog Zavoda za statistiku VIII/2018.

LITERATURA

- [1] Akrap A. (2003): Činitelji demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Znanstveno istraživački projekt, Zagreb
- [2] Obadić, A., Tica, J., (2016): Gospodarstvo Hrvatske, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- [3] Šterc, S., (2015): Geografski i demografski identitet, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- [4] Akrap, A., (2015.): Demografski slom Hrvatske do 2051.; Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- [5] Akrap, A.; Živić, D., (2001): Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
- [6] Grizelj, M., Akrap, A., (2011.): Projekcija stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061.; Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske; Zagreb
- [7] Nejašmić, I., Mišetić, R., (2004.): Buduće kretanje broja stanovnika Hrvatske: projekcija 2001.–2031.; Geografski odsjek PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- [8] Obadić, A., Smolić, Š., (2007): Analiza radnog kontingenta i ekonomska aktivnost stanovništva Hrvatske; Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- [9] Wertheimer-Baletić, A., (2005.): Demografski okvir radne snage u Hrvatskoj u prvoj polovici 21. stoljeća; Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- [10] Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, (Narodne novine br. 33/01., 60/01., 129/05., 109/07., 125/08., 36/09., 150/11., 144/12., 19/13. – pročišćeni tekst, 137/15.-isp. i 123/17.)
- [11] Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, <https://www.dzs.hr/> (Pristup: 20. 10. 2018.)
- [12] Ustav Republike Hrvatske, (Narodne novine br. 85/2010 – pročišćeni tekst)
- [13] Ovršni zakon, (Narodne novine br. 112/12., 25/13., 93/14., 55/16. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske i 73/17.)
- [14] Financijska agencija Republike Hrvatske, www.fina.hr (Pristup: 20. 10. 2018.)
- [15] Hrvatski zavod za zapošljavanje, <https://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (Pristup: 21. 10. 2018.)